

Joanna Kołata*

ZIELONE PRZESTRZENIE PUBLICZNE POZNANIA

1. WSTĘP

Strukturę miasta tworzy wiele elementów wzajemnie się uzupełniających. Dzięki różnorodności form i funkcji tkanka miejska może zaspokajać potrzeby mieszkańców i stwarzać środowisko do pracy i życia. Ciągła komplikacja układu funkcjonalnego, a także dążenie do jego uporządkowania, to normalny cykl rozwojowy¹. Jednym z elementów pierwotnych struktury miejskiej jest przestrzeń publiczna, która stanowi ramę otaczającą strukturę fizyczną. Na jej ukształtowanie i indywidualny charakter wpływa skomplikowany proces urbanistyczny zależny od działań politycznych, technicznych i społecznych².

Nauki zajmujące się badaniem procesów zachodzących w obrębie struktur miejskich koncentrują się na jednym z nich, co umożliwi szczegółowe rozpoznanie zagadnień. Jednym z pól badawczych jest społeczeństwo miejskie, którego charakterystyką zajmuje się socjologia miasta. Orientacja humanistyczna socjologii miasta skupia się na warunkach tworzenia i utrzymania stanu przestrzennego egalitaryzmu. Przestrzenna równowaga społeczna odnosi się, przede wszystkim do sposobu użytkowania dostępnego terenu. Korzystanie z przestrzeni może mieć charakter prywatny bądź publiczny. Ze względu na podstawową funkcję miasta – stworzenie środowiska dla życia człowieka – istotnym aspektem jest budowanie odpowiednich warunków zamieszkania, między innymi dzięki ogólnodostępnym przestrzeniom uzupełniającym funkcje miejskie.

Bliskość przestrzeni publicznych i zieleni miejskiej jest jednym z głównych czynników podnoszących cenę nieruchomości oraz elementem docenianym przez osoby poszukujące nowego miejsca zamieszkania. Znaczenie tych miejsc jest tym większe, im oferuje więcej możliwości do realizacji potrzeb użytkowników. Dążenie społeczeństwa do podejmowania nowych i bardziej atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu nie spotyka się z ich bieżącym zaspokojeniem. Jednocześnie postępujące procesy urbanizacyjne i ich konsekwencje powodują, że środowisko zamieszkania staje się sztuczne i szkodliwe dla człowieka³.

* Dr inż. arch. Joanna Kołata,
Instytut Architektury i Planowania Przestrzennego, Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej.
Adres e-mail: joanna.kolata@put.poznan.pl. ORCID ID: 0000-0003-2465-866X.

1 W. Bonenberg, *Przestrzeń publiczna w osiedlach mieszkaniowych. Metoda analizy społeczno-przestrzennej*, Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej, Poznań 2007, s. 7.

2 Tamże.

3 J. Mokrzyński, *Architektura wolnego czasu*, Wydawnictwo Arkady, Warszawa 1990, s. 6.

2. CEL I METODA BADAWCZA

Celem badania była ocena potencjału użytkowego, jaki stanowią przestrzenie publiczne w mieście ze względu na ich zagospodarowanie oraz lokalizację względem struktury Poznania. Proces badawczy podzielono na dwa odrębne zadania. Sklasyfikowano obiekty terenowe w otoczeniu otwartym o funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej, dzieląc je na trzy rodzaje. Określono rozmieszczenie obiektów w obrębie administracyjnych granic miasta, wykorzystując metodę kwerendy terenowej. Dla wybranych przykładów przeprowadzono badanie szczegółowe oceny jakości miejsca z wykorzystaniem metody eksperckiej. Ze względu na aktualność tematu, jakim są fronty wodne i miejskie bulwary przeprowadzono badanie porównawcze dla pięciu analogicznych rozwiązań w polskich miastach. Sytuację obecną stanu zagospodarowania terenów nadwarciańskich w obrębie centrum Poznania skonfrontowano z przykładami reprezentującymi podobną skalę i porównywalne warunki środowiska. Oceny dokonano, wykorzystując metody wizji lokalnej i oceny eksperckiej.

3. PRZESTRZENIE REKREACJI I WYPOCZYNKU W POZNANIU

Rekreacja i wypoczynek dla człowieka nieuprawiającego sportu zawodowo, to pojęcia nierozzerwalnie związane z kulturą czasu wolnego. Zalecenia WHO⁴ dotyczące czasu poświęcanego aktywności fizycznej sporządzono ze względu na udowodnione powiązanie zaniechań w tym zakresie ze wzrostem śmiertelności w wyniku chorób niezakaźnych. Bieżące analizy aktywności fizycznej polskiego społeczeństwa wskazują na niski poziom wypełniania zaleceń. Zaledwie 39% obywateli w wieku 15 do 84 lat uprawia sport w stopniu odpowiadającym rekomendacji WHO⁵, przy czym wskaźniki w odniesieniu do wieku maleją z upływem lat.

Poznań jest szóstym miastem pod względem wielkości w Polsce⁶, a jego układ przestrzenny w dużej mierze determinuje system hydrograficzny zintegrowany z systemem zieleni miejskiej. Mimo iż 43% powierzchni miasta stanowią tereny zurbanizowane, Poznań może się poszczycić ciekawym i zróżnicowanym środowiskiem miejskim z dużym udziałem terenów zielonych (27%). Główną zaletą miasta jest pierścieniowo-klinowy układ zieleni miejskiej, poprawiający warunki higieniczne i klimatyczne przez zapewnienie przepływu powietrza wyznaczonymi korytarzami (klinami zieleni). Utrzymanie i powiększanie terenów zielonych jest ważnym zadaniem strategicznym.

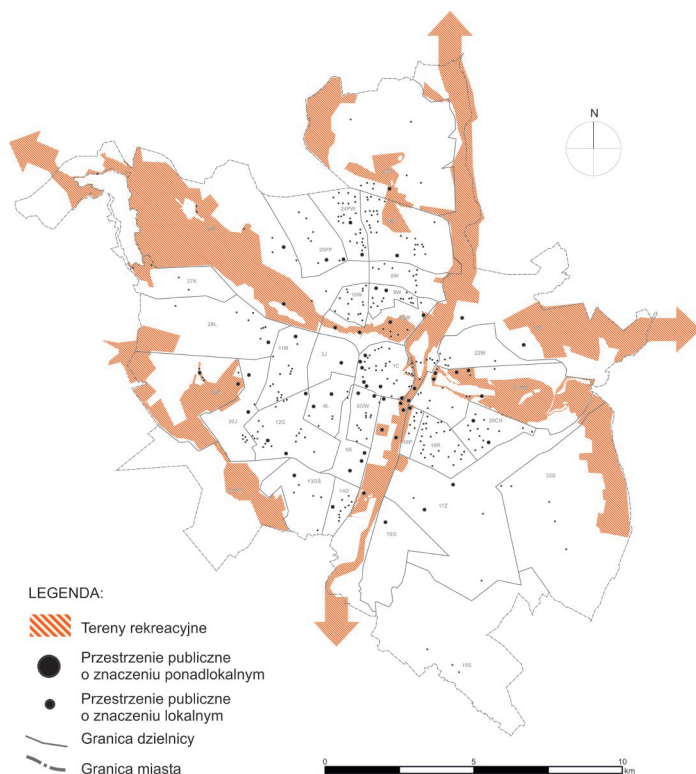
Jednym z czynników i uwarunkowań prawidłowego rozwoju miasta ujętym w analizie strategicznej jest zapewnienie mieszkańcom odpowiedniego zaplecza służącego odpo-

4 WHO. *Global recommendations on physical activity for health*, <http://apps.who.int/iris/handle/10665/44399> (dostęp: 8.01.2019).

5 Rekomendowany przez WHO czas aktywności fizycznej to 60 minut dziennie dla grupy wiekowej 5–17 lat, 150 minut tygodniowo treningu umiarkowanego i 75 minut intensywnego dla dorosłych w wieku 18–64 lata, identycznie dla osób w wieku powyżej 65 lat z zastrzeżeniem konieczności wprowadzenia ćwiczeń nad równowagą w liczbie 3 treningów tygodniowo – zob. WHO. *Global recommendations on physical activity for health*, <http://apps.who.int/iris/handle/10665/44399> (dostęp: 8.01.2019).

6 Urząd Miasta Poznania, *Strategia rozwoju miasta Poznania do roku 2030*, Wydawnictwo Miejskie, Poznań 2010, s. 43.

czynkowi (pozostałe czynniki to praca i zamieszkanie). Jako atut wskazano dużą liczbę terenów zielonych stanowiących potencjał dla funkcji rekreacyjnej w mieście. Jednocześnie zauważono niskie walory estetyczne tych obszarów oraz niewystarczające zagospodarowanie i wykorzystanie unikatowych przestrzeni miejskich zarówno w obszarze zabudowy, jak i środowiska otwartego⁷.

Ilustracja 1. Struktura rozmieszczenia przestrzeni publicznych o funkcji rekreacyjnej lub/i wypoczynkowej

Źródło: opracowanie własne.

W wyniku kwerendy terenowej dokonano oznaczenia trzech typów przestrzeni publicznych ze względu na ich dostępność dla mieszkańców. Pierwszy z nich to lokalne place i skwery będące celem odwiedzin ludzi zamieszkujących w obrębie najbliższej okolicy. Są to obiekty, których siłę oddziaływania określić można na znaczącą w zakresie izochrony dojazdu długości 500 m (odległość pokonywana w czasie maksimum 15 minut od miejsca zamieszkania). Drugim typem są przestrzenie o znaczeniu ponadlokalnym, mogące stanowić atrakcyjne miejsce do spędzania wolnego czasu dla mieszkańców dzielnicy.

⁷ Tamże, s. 44.

Przestrzenie tego typu to – przede wszystkim – parki oraz kompleksy rekreacyjne i wypoczynkowe ulokowane w obrębie zbiorników wodnych lub pierścienia fortyfikacji. Te tereny odwiedzane są przez proporcjonalnie większą liczbę użytkowników, jednak są miejscem codziennej aktywności jedynie w zakresie krótkiej izochrony dojazdu przyjętej jako odległość 1000 m od miejsca zamieszkania (30 minut dojazdu pieszo). Trzecim typem przestrzeni są obszary o znaczeniu ogólnomiejskim. To rozległe tereny znajdujące się w obrębie klinów zieleni. Charakterystyczną cechą tych obszarów jest duży udział środowiska naturalnego z niewielkimi fragmentami zagospodarowania jedynie w okolicy najatrakcyjniejszych miejsc.

Przeprowadzona analiza przestrzennego rozmieszczenia miejsc w otoczeniu otwartym o publicznym charakterze użytkowania wskazuje na wysoce zróżnicowany potencjał poszczególnych rejonów miasta w zakresie zapewnienia miejsca do spędzania wolnego czasu (zob. ilustracja 1). Analizując bieżące warunki zagospodarowania przestrzennego Poznania, zauważyć można dysproporcję, w której jedne obszary mieszkaniowe są nasycone, a inne zupełnie pozbawione miejsc umożliwiających podejmowanie aktywności pozadomowej. Główną przyczyną takiej sytuacji jest dominujący typ zabudowy na danym terenie⁸. Najlepsze warunki pod tym względem panują w obrębie zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej z tzw. wielkiej płyty. Z tego względu dzielnice, takie jak: Rataje, Chartowo, Piątkowo, Winogrody czy Winiary są zaopatrzone w wiele miejsc umożliwiających podejmowanie aktywności w najbliższej odległości od miejsca zamieszkania. Najgorsze warunki pod tym względem panują w obrębie osiedli domów jednorodzinnych oraz nowszych osiedli wielorodzinnych. Analiza dostępności terenów położonych w większej aniżeli 1000 m odległości od miejsca zamieszkania wskazuje na dogodne skomunikowanie obszarów miasta i skrócenie czasu dostępności do tych terenów z wykorzystaniem transportu miejskiego⁹. Mimo pozytywnego udziału komunikacji zbiorowej w poprawie dostępności, jest to przeszkoda zgłaszana jako jedna z ograniczeń podejmowania aktywności szczególnie przez osoby początkujące i pozbawione motywacji.

Ministerstwo Sportu i Turystyki¹⁰ przedstawiło analizę jakościową dokumentów strategicznych dotyczących zaspokojenia potrzeb społecznych w odniesieniu, między innymi do aktywności fizycznej, sportu, turystyki i terenów rekreacyjnych. Przedstawione wyniki wskazują na to, że działania gmin skupiają się na poszukiwaniu atrakcyjnych i zindywidualizowanych rozwiązań, które dodatkowo wpłyną na znaczenie turystyczne miejscowości. Opinia społeczna¹¹ na temat zmian zachodzących w obrębie środowiska zamieszkania świadczy o zadowoleniu z rozwoju infrastruktury sportowej szczególnie obiektów skierowanych do dzieci, młodzieży i dorosłych. Zauważalne są niedostatki w wyposażeniu dedykowanym osobom starszym. Wśród ankietowanych zaledwie co piąta osoba potwierdziła, że regularnie uprawia jakąś dyscyplinę sporto-

8 J. Kołata, *Przestrzeń publiczna Poznania przyjazna seniorom*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań 2018, s. 77.

9 Analizę dostępności miejskich obszarów rekreacji dokonano w pierwszym etapie badań *Ocena atrakcyjności przestrzeni publicznych Poznania metoda ekspercką* (10/01/DSMK/0273).

10 Ministerstwo Sportu i Turystyki, *Ocena realizacji zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego (jst) w zakresie zaspokajania zbiorowych potrzeb wspólnoty odnoszących się do spraw kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urzędzeń sportowych*, Grupa BST, Warszawa 2018, s. 51–55.

11 Tamże, s. 56–57.

wą i uznała to za ważny element życia. Osoby bierne swój brak aktywności fizycznej uzasadniały niedostatkami czasu, złym stanem zdrowia i dużą odległością obiektów sportowych od miejsca zamieszkania. Ze względu na to, że 80% ankietowanych nie korzysta w sposób regularny z zaplecza rekreacyjno-sportowego przedstawiony wynik analizy opinii społecznej (1067 osób) wywołuje wiele wątpliwości nie tylko co do ilości, ale także jakości i atrakcyjności tych obiektów.

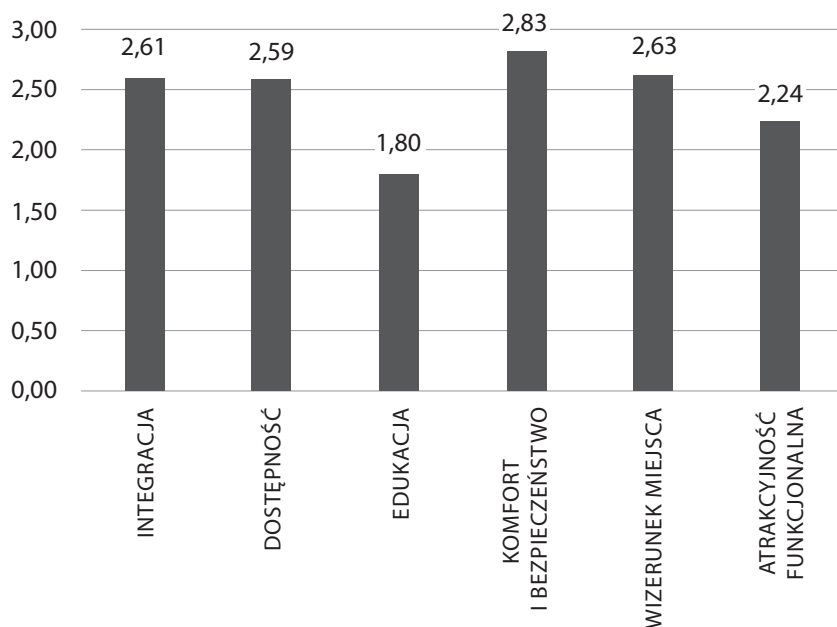
Tabela 1. Zestawienie liczby przestrzeni publicznych w obrębie mniejszych jednostek urbanistycznych Poznania ze wskazaniem występujących braków

Symbol	Nazwa jednostki urbanistycznej	Przestrzenie rekreacji i wypoczynku		
		O znaczeniu lokalnym	O znaczeniu ponadlokalnym	Szacunkowa ilość
1C	Centrum	28	7	Nieliczne
2SW	Sołacz-Wilczak	5	4	Liczne
3J	Jeżyce	0	1	Brak
4Ł	Łazarz	5	2	Brak
5K	Kolejowa	1	3	Brak
6GW	Górna Wilda	11	2	Brak
7W	Przy Wąrcie	8	10	Przeważające
8W	Winogrody Północ	11	0	Nieliczne
9W	Winogrody Południe	13	2	Brak
10W	Winiary	16	0	Brak
11MP	Marcelin-Popiełuszki	14	1	Brak
12G	Grunwald-Raszyn	18	3	Brak
13GŚ	Górczyn-Świerczewo	5	1	Brak
14D	Dębiec	9	1	Brak
15S	Starołęka	3	0	Brak
16G	Głuszyna	0	1	Brak
17Ż	Żegrze	3	2	Brak
18P	Os. Piastowskie	7	1	Liczne
19R	Rataje	28	1	Brak
20Ch	Chartowo	14	2	Brak
21PM	Piotrowo-Malta	11	5	Przeważające
22W	Warszawska	7	0	Brak
23N	Naramowice	29	1	Nieliczne
24PW	Piątkowo-Wschód	25	2	Brak
25PP	Podolany-Piątkowo	7	2	Brak
26S	Strzeszyn	11	2	Przeważające
27K	Krzyżowniki	4	0	Nieliczne
28Ł	Ławica	8	1	Nieliczne
29S	Skórzewo	4	2	Przeważające
30J	Junikowo	6	2	Nieliczne
31FK	Fabianowo-Kotowo	0	0	Liczne
32S	Szczepankowo	5	0	Liczne
33R	Radojewo	8	1	Liczne
Suma:		324	62	

Źródło: opracowanie własne.

4. OCENA JAKOŚCI WYBRANYCH PRZESTRZENI PUBLICZNYCH POZNANIA METODĄ EKSPERCKĄ

Istotą oceny jakości jest określenie stopnia, w jakim badany przykład odpowiada przyjętemu wzorcowi. W przypadku, gdzie badaniu podlega przestrzeń publiczna jej wysoką jakość definiuje się jako stan ogólnodostępnego terenu pozwalający na jego pełne, pożądane i właściwe wykorzystanie przez użytkowników. Jeśli jakość przestrzeni publicznej uznamy – zgodnie z teorią Philipa Crosby’ego – za zgodność z wymaganiami, należy określić kryteria będące podstawą ewaluacji.

Wykres 1. Waloryzacja cech modelu IDEKWA w opinii 46 osób w wieku 25–82 lat przeprowadzona w skali 3-stopniowej, gdzie ocena 3 oznacza wysoką istotność, 2 średnią – przeciętną istotność, a ocena 1 – nieistotność cechy

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Wartość przestrzeni publicznych przejawia się na wielu polach funkcjonowania miasta i z tego względu rozpatruje się jej walory kompozycyjne i wpływ na jego formę, znaczenie ekonomiczne, ekologiczne czy społeczno-kulturowe. W badaniu skupiono się na ocenie stopnia dostosowania przestrzeni do wymagań stawianych przez jej użytkowników. W tym celu wykorzystano autorską metodę oceny jakości opracowaną na podstawie analizy dotychczasowych osiągnięć w tym zakresie¹².

12 J. Kołata, *Przestrzeń publiczna...*, s. 89.

Metoda wykorzystuje kryteria oceny modelu IDEKWA¹³, które opisano za pomocą pięciu czynników najlepiej charakteryzujących każdą cechę. Arkusz oceny umożliwia ewaluację formalnie różniących się od siebie przestrzeni i porównanie wyników w odniesieniu do ujednocionej skali. Metoda pozwala na dostosowanie formularza oceny do potrzeb użytkowników przez wprowadzenie wag dla poszczególnych kryteriów. W badaniu wykorzystano waloryzację kryteriów w oparciu o wyniki ankietowania¹⁴.

Poznańskie przestrzenie publiczne charakteryzują się dużą różnorodnością. W wyniku oznaczenia lokalizacji zliczono 386 przestrzeni publicznych o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym. Przeważająca większość z nich znajduje się w obrębie osiedli mieszkaniowych. Do badania wybrano przestrzenie stosunkowo nowe i takie, które w ostatnich dziesięciu latach przeszły całkowitą bądź częściową modernizację.

Tabela 2. Przestrzenie publiczne poddane eksperckiej ocenie jakości

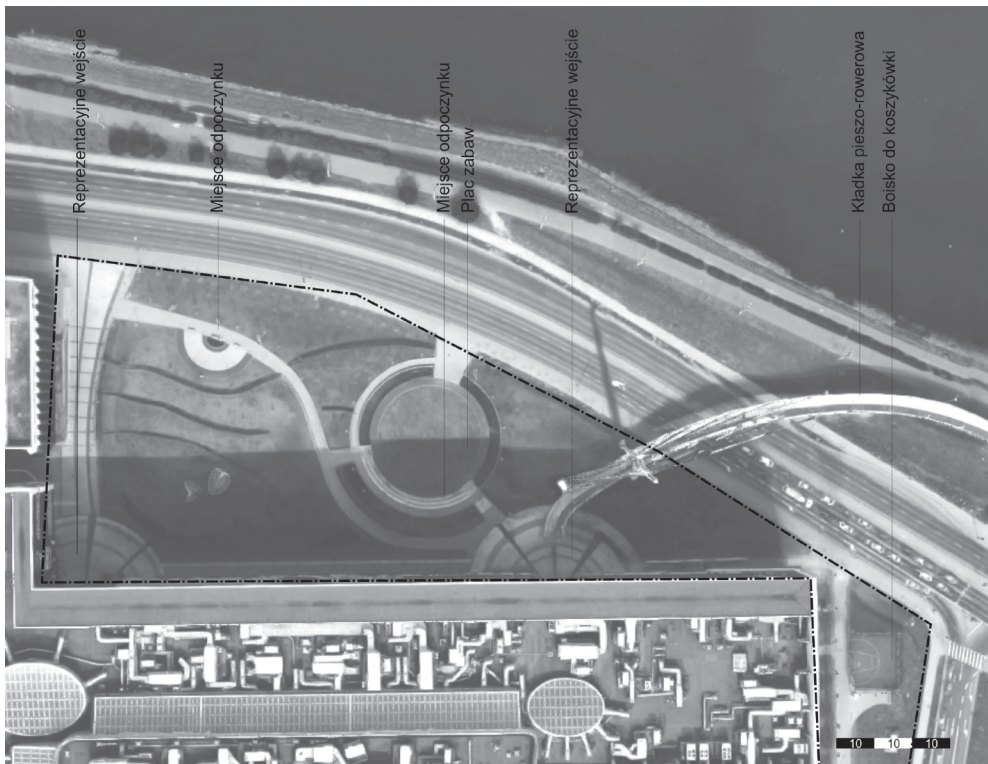
Lokalizacja przestrzeni publicznej	Typ przestrzeni	Eksperska ocena jakości
Rosarium w parku Cytadela	Ponadlokalny	2,44
Park Szelągowski	Ponadlokalny	2,54
Park Tysiąclecia	Ponadlokalny	2,48
Plaża nad jeziorem Malta	Ponadlokalny	3,29
Plaża nad jeziorem Rusalka	Ponadlokalny	2,16
Plaża i park nad jeziorem Strzeszyńskim	Ponadlokalny	2,82
Plaża w Baranowie	Ponadlokalny	2,43
Przystań pasażerska ul. Panny Marii	Lokalny	2,41
Plac przed katedrą, Ostrów Tumski	Lokalny	3,76
Brama Poznania, ul. Gdańska	Lokalny	2,91
Skwer, ul. Gdańska, Śródka	Lokalny	2,68
Skwer przy Galerii Malta	Lokalny	4,01
Plac, ul. Katowicka	Lokalny	2,94
Skwer z siłownią przy ul. Płockiej	Lokalny	2,32

Źródło: opracowanie własne. Przyjęta skala oceny jakości: 0–0,50 – beznadziejna; 0,51–1,50 – zła; 1,51–2,50 – dostateczna; 2,51–3,50 – dobra; 3,51–4,50 – bardzo dobra; 4,51–5,00 – znakomita.

13 Model IDEKWA autorstwa Anny Januchty-Szostak został stworzony na podstawie analizy cech przestrzeni miejskiej: formy, estetyki, ekologii i wartości społecznej. W rezultacie wyróżnionych zostało 6 elementów odpowiadających za kształtowanie dobrej przestrzeni publicznej, to jest: integracyjność, dostępność, edukacyjność, komfort i bezpieczeństwo, wizerunek miejsca oraz atrakcyjność funkcjonalna – zob. A. Januchta-Szostak, *Woda w miejskiej przestrzeni publicznej, modelowe formy zagospodarowania wód opadowych*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań 2011, s. 129.

14 Ankietyzację przeprowadzono w grupie eksperckiej znającej problematykę przestrzenną Poznania. Respondentów wybrano losowo spośród studentów Wydziału Architektury Politechniki Poznańskiej, architektów i członków Rady Seniorów Miasta Poznania. W badaniu wzięło udział 28 (61%) kobiet i 18 (39%) mężczyzn, z czego 13 (28%) osób w wieku poprodukcyjnym i 33 (71%) osób w wieku produkcyjnym.

W wyniku ewaluacji 14 losowo wybranych przestrzeni, z których 7 to obszary o znaczeniu ponadlokalnym uzyskano wyniki w przedziale od 2,16 do 4,01 punktów w skali 5-punktowej. W 6 badanych miejscach jakość oceniono jako dostateczną (wynik nie przekroczył 2,50 punktów). Miejsca te charakteryzowały się nieprzemysłaną aranżacją, w której wprowadzano zmiany w sposób doraźny. Najczęstszymi działaniami są dostawiane do istniejącego zagospodarowania place zabaw lub siłownie, których stylistyczne i kompozycyjne „oderwanie” od zastanego zagospodarowania pogłębia panujący chaos. Taka forma modernizacji uzupełnia braki funkcjonalne, jednak nie przyczynia się do podniesienia jakości całego założenia. Ocenę dobrą uzyskały, przede wszystkim przestrzenie, których modernizacja obejmowała cały obszar założenia. Najwyższą ocenę w tym zestawieniu otrzymał skwer przy Galerii Malta, będący równocześnie przedpolem budynku, a dzięki kładce pieszej nad ul. Baraniaka, kontynuacją zieleni wokół Jeziora Malta. Przestrzeń ta nie tylko stanowi kompozycyjną całość, ale również, mimo niewielkich rozmiarów, umiejętnie łączy w sobie kilka funkcji (reprezentacyjne przedpole budynku, miejsce odpoczynku, wydzielona część sportowa z boiskiem do gry w koszykówkę, część kulturalna w postaci sceny niewielkiego amfiteatru).

Ilustracja 2. Skwer przed Galerią Malta przy ul. Baraniaka w Poznaniu

Źródło: opracowanie własne na podstawie Google Maps (dostęp: 12.11.2020).

Na dość przeciętną jakość i powtarzalną estetykę przestrzeni publicznych największy wpływ ma doraźny i punktowy charakter wprowadzanych zmian. Ponadto podejmowane prace modernizacyjne – poza uzupełnieniem programu funkcjonalnego poszczególnych miejsc – nie poprawiają estetyki i nie wpływają na poprawę czytelności kompozycyjnej. Większość nowych elementów zagospodarowania, takich jak place zabaw czy siłownie są oderwane od pozostałych elementów wyposażenia, co sprawia, że rozpoczynanie prac modernizacyjnych w przyszłości będzie utrudnione.

5. ANALIZA PORÓWNAWCZA BULWARÓW NADRZECZNYCH W POZNANIU, WARSZAWIE, BYDGOSZCZY, TORUNIU I WŁOCŁAWKU

Jednym z największych obszarów rekreacyjnych w Poznaniu jest dolina rzeki Warty. Przecina ona miasto na linii północ-południe, stanowiąc korytarz przewietrzający. W sąsiedztwie rzeki znajdują się tereny różnego przeznaczenia, w tym obszary mieszkalne zarówno o zabudowie jednorodzinnej, jak i wielorodzinnej. Rzeka przepływa przez dzielnice peryferyjne miasta, gdzie struktura i funkcja zabudowy jest zróżnicowana oraz przez dzielnice śródmiejskie w sąsiedztwie historycznego centrum oraz Ostrowa Tumskiego. Ze względu na duże wahania stanu wód żegluga śródlądowa ma obecnie znaczenie głównie rekreacyjne. W czasie wezbrań woda niejednokrotnie zalewała miasto, doprowadzając do 69 powodzi (notowanych od 1501 roku)¹⁵. Niegdyś tętniące życiem tereny wzdłuż Drogi Dębińskiej (na południu) i na Szelągu (północ), gdzie mieściły się liczne obiekty o funkcji rozrywkowej i rekreacyjnej straciły na znaczeniu w wyniku rosnącego zanieczyszczenia wód. Obecnie rzeka wykorzystywana jest głównie do uprawiania sportów wioślarskich i żeglugi turystycznej. Tarasy są także miejscem służącym spacerom i komunikacji rowerowej.

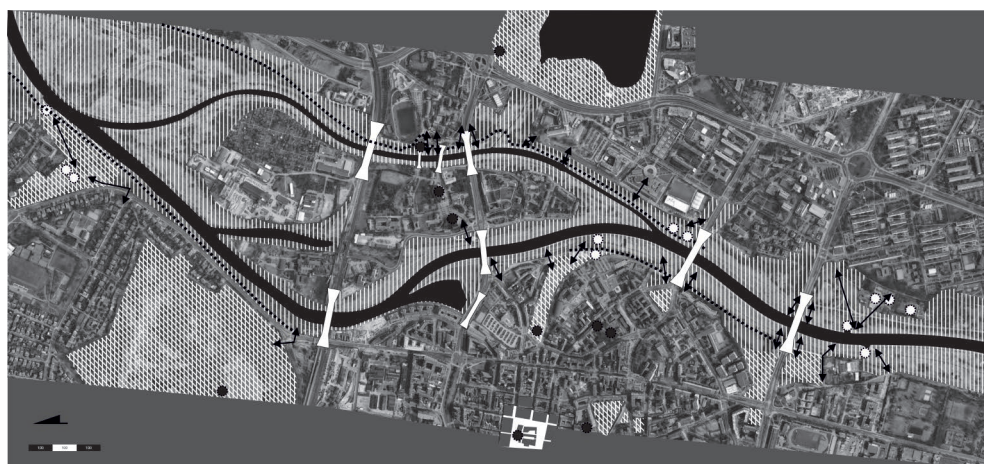
Ilustracja 3. Oznaczenia przyjęte w opracowaniu kwerendy terenowej dolin rzecznych

Źródło: opracowanie własne.

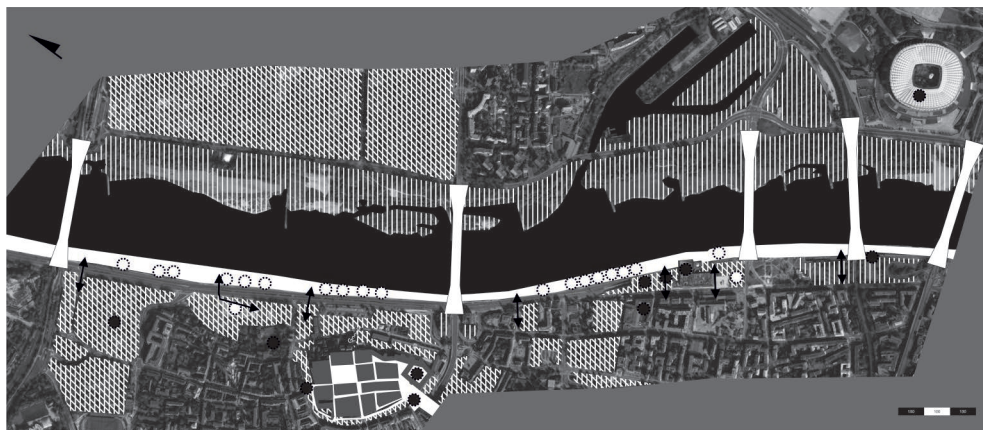
15 A. Januchta-Szostak, *Front wodny Poznania – dolina Warty, rewitalizacja związków z rzeką*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań 2011, s. 49–50.

W celu zobrazowania stanu obecnego zagospodarowania koryta rzeki Warty oraz najbliższej okolicy przeprowadzono kwerendę terenową. Wzdłuż rzeki – na jej środkowym odcinku w obrębie terenu dostępnego dla mieszkańców – zaznaczono elementy stanowiące wyposażenie uzupełniające funkcję rekreacyjną. Do takich elementów zaliczono obiekty gastronomiczne, wypożyczalnie sprzętu, kluby kajakowe, przystanie, plaże itp. (zob. ilustracja 3). Ze względu na znikome zagospodarowanie koryta rzeki przestrzeń ta nie jest możliwa do poddania ocenie jakości za pomocą metody eksperckiej. Ocenie jakości poddano trzy fragmenty doliny rzeki w obrębie centralnej części miasta: park Stare Koryto Warty – 4,75 punktów, park Szelągowski – 2,54 punktów, przystań na Ostrowie Tumskim – 2,41 punktów. Wysoko oceniony park na Chwaliszewie to bardzo atrakcyjna przestrzeń publiczna w sąsiedztwie Warty, jednak kompozycyjnie jest odwrócona od doliny rzeki.

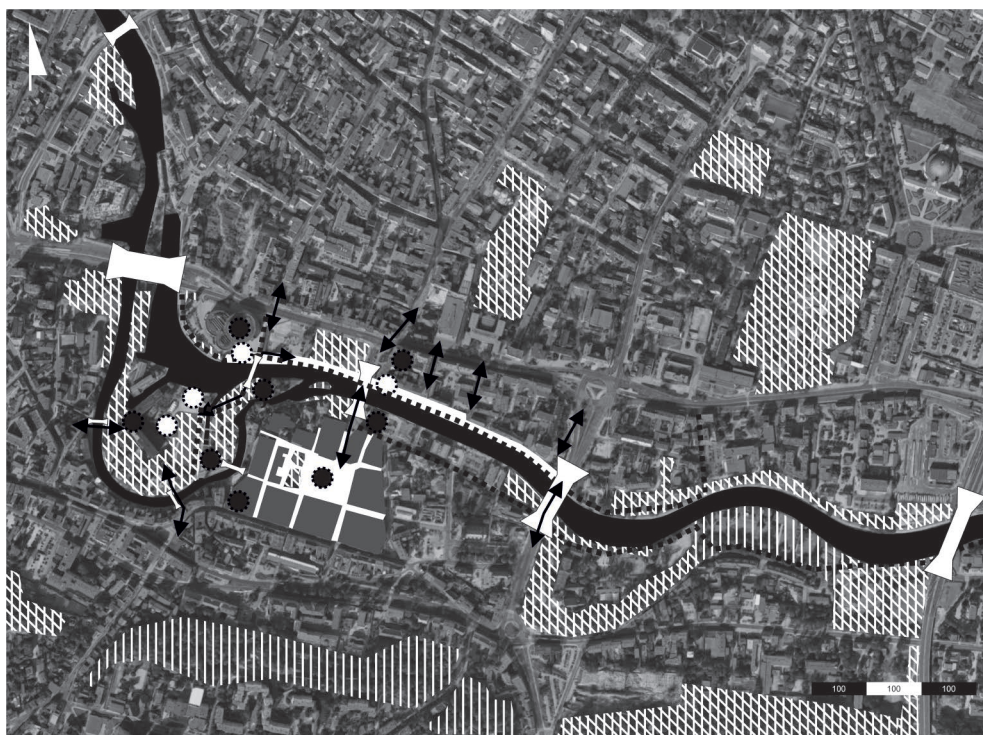
Porównawczą kwerendę terenową przeprowadzono w Warszawie, Bydgoszczy, Toruniu i Włocławku. Miasta te charakteryzują się podobną złożonością struktury przestrzennej i powiązaniem historycznego centrum z doliną rzeki.

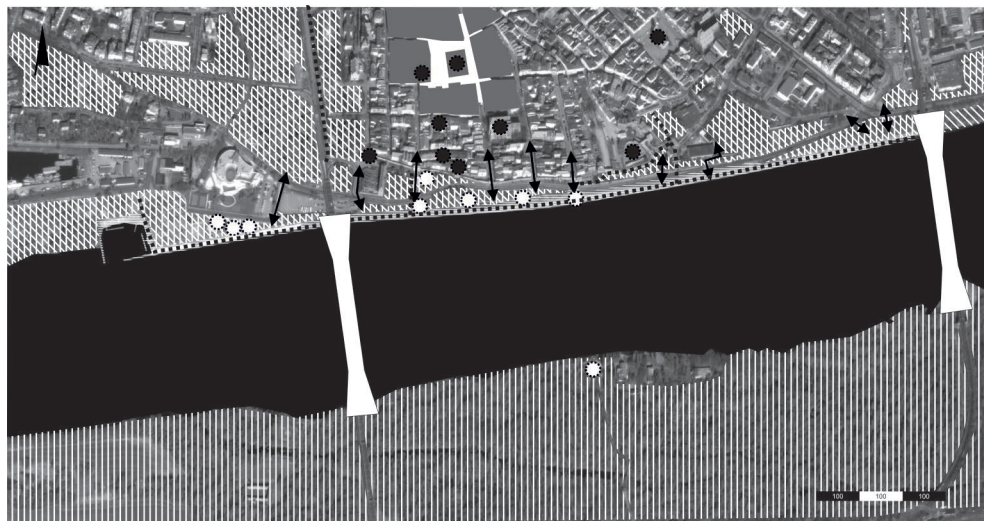
Ilustracja 4. Dolina rzeki Warty z elementami zagospodarowania uzupełniającymi funkcję sportowo-rekreacyjną w Poznaniu
Źródło: opracowanie własne na podstawie Google Maps (dostęp: 12.11.2020).

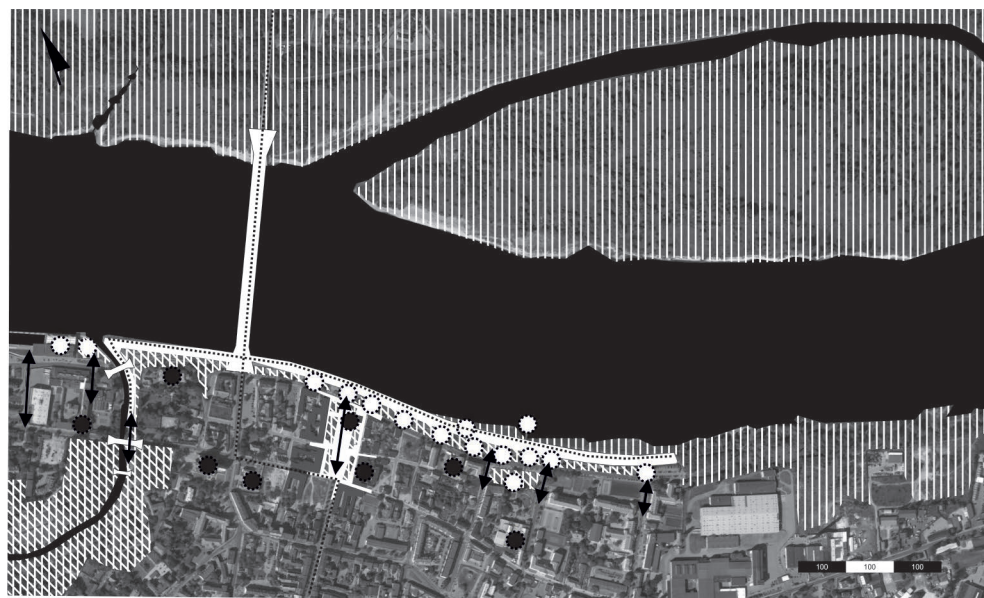
Ilustracja 5. Dolina rzeki Wisły z elementami zagospodarowania uzupełniającymi funkcję sportowo-rekreacyjną w Warszawie
Źródło: opracowanie własne na podstawie Google Maps (dostęp: 12.11.2020).

Ilustracja 6. Dolina rzeki Brdy z elementami zagospodarowania uzupełniającymi funkcję sportowo-rekreacyjną w Bydgoszczy
Źródło: opracowanie własne na podstawie Google Maps (dostęp: 12.11.2020).

Ilustracja 7. Dolina rzeki Wisły z elementami zagospodarowania uzupełniającymi funkcję sportowo-rekreacyjną w Toruniu
Źródło: opracowanie własne na podstawie Google Maps (dostęp: 12.11.2020).

Ilustracja 8. Dolina rzeki Wisły z elementami zagospodarowania uzupełniającymi funkcję sportowo-rekreacyjną we Włocławku
Źródło: opracowanie własne na podstawie Google Maps (dostęp: 12.11.2020).

W Warszawie, Bydgoszczy, Toruniu i Włocławku zauważalna jest intensyfikacja elementów zagospodarowania w obrębie ścisłego centrum miasta. Bulwary nadrzeczne tych miast wyposażone są w ciekawe tematycznie rozwiązania, które podnoszą atrakcyjność terenów. W Warszawie przeprowadzana jest etapowa i gruntowna przebudowa nabrzeża, które zyskało tematyczny plac zabaw, tablice informujące o przyrodzie rzeki, pawilony wystawiennicze, taras widokowy, zadaszone miejsca odpoczynku, przystań dla statków wycieczkowych oraz punkty gastronomiczne. Wszystkie elementy łączy spójna stylistyka. Utrudnieniem w połączeniu bulwarów ze strukturą miasta jest rozdzielająca je Wisłostrada. Nieliczne tunele i kładki powodują, że dotarcie nad rzekę nie jest swobodne. Również bulwary Torunia tętnią życiem. Do dyspozycji mieszkańców są liczne miejsca odpoczynku, amfiteatralne stopnie, taras widokowy upamiętniający dawną przeprawę mostową, przystań statków wycieczkowych, tematyczne rzeźby i pomniki, uporządkowana zieleń oraz strefa sportowa skierowana dla różnych grup wiekowych. Elementami współtworzącymi bydgoskie bulwary są Wyspa Młyńska z placem zabaw, plażą, skwerem i spiętrzonym kanałem Brdy oraz przestrzeń Starego Portu, na którego zakończeniu znajduje się Opera Nova. To stosunkowo niewielki obszar otoczony gęstą, historyczną zabudową, jednak przy jego zagospodarowaniu wykorzystano każdy fragment przestrzeni dla podniesienia wartości całego terenu. Mimo iż główny nurt rzeki jest w tym miejscu uregulowany, wyspy pokrywa bujna zieleń, która znacząco poprawia klimat w tej części miasta.

Najmniejszym spośród badanych miast jest Włocławek, gdzie bulwar rozpoczyna wyjątkowa architektoniczna forma budynku przystani. Jest ona stylistycznie powiązana z kształtem kładki nad rzeką Zgłowiączką, prowadzącą do sąsiadującego parku im. Henryka Sienkiewicza. Bulwar znajdujący się na południowym brzegu Wisły przylega do historycznego centrum miasta ze Starym Rynkiem. Główną ideą tego założenia jest sąsiedztwo dwóch liniowych elementów. Jednym z nich jest ścieżka pieszo-rowerowa przylegająca do umocnionego brzegu. Na wyższym tarasie ulokowano liczne przestrzenie spoczynku otoczone uporządkowaną zielenią, plac zabaw, siłownię, punkty gastronomiczne i toalety.

Spośród miast poddanych analizie Poznań wyróżnia się pod kilkoma względami. Po pierwsze dolina rzeki dostępna dla mieszkańców, to odcinek około 6-kilometrowej długości łączący dzielnicę Starołęka na południu z Sołaczem-Wilczakiem na północy. Najbardziej uporządkowany jest teren najbliższy Staremu Rynkowi, sytuujący się pomiędzy mostami Bolesława Chrobrego i Królowej Jadwigi. Mimo to występujące tam zagospodarowanie jest nieliczne. Spośród badanych miast jedynie w Poznaniu w obrębie ścisłego centrum nie ma bulwaru ani podobnego zagospodarowania mogącego pełnić tę funkcję. Niewiele jest również wygodnych i ogólnodostępnych połączeń przestrzeni miasta z najniższym tarasem rzeki, co uniemożliwia osobom niepełnosprawnym dojście w pobliże nurtu. Między innymi z tego względu poznańskie przestrzenie nadrzeczne nie stanowią elementu struktury miasta, lecz barierę kompozycyjną.

6. PODSUMOWANIE

Przeprowadzone badanie wykazało, że struktura przestrzenna Poznania pod względem liczby dostępnych miejsc publicznych w obrębie terenów zielonych jest niekompletna. Wskazano dzielnice, w których nie ma wcale przydomowych miejsc do spędzania czasu wolnego na świeżym powietrzu. Ponadto ocena jakości kilku wybranych przestrzeni, które poddano modernizacji wykazała niską jakość uzyskaną w wyniku przeważnie powierzchniowych i nieprzemyślanych zmian.

Analiza realizacji zadań jednostek samorządowych w zakresie zaspokojenia potrzeb społecznych w odniesieniu do szeroko pojętej infrastruktury dla celów sportowych i rekreacyjnych wskazuje na większe zainteresowanie tą tematyką niższych szczebli władzy. Jednostki wojewódzkie i powiatowe ograniczają swoją działalność do monitorowania działań lokalnych. Gminy z kolei wykazują się inicjatywą, tworząc zindywidualizowane strategie rozwoju. Zmiany zachodzące w Poznaniu mają często charakter punktowy, a niekiedy nawet doraźny i powierzchniowy. Dla poprawy struktury przestrzennej i dostępności lokalnych przestrzeni o funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej należy wyznaczyć strategiczne cele i plan działania. Prawidłowo prowadzony proces przemian nie tylko musi odpowiadać na potrzeby bieżące mieszkańców miasta, ale powinien stanowić narzędzie dla prowadzenia kompleksowej modernizacji przestrzeni miejskiej.

LITERATURA

1. Baran J., Lis M., Magda I., *Ocena korzyści społecznych inwestycji w sport w odniesieniu do ponoszonych kosztów*, Raport analityczny, Instytut Badań Strukturalnych, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa 2016.
2. Bonenberg W., *Przestrzeń publiczna w osiedlach mieszkaniowych. Metoda analizy społeczno-przestrzennej*, Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej, Poznań 2007.
3. Chmielewski J.M., *Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2001.
4. Januchta-Szostak A., *Front wodny Poznania – dolina Warty, rewitalizacja związków z rzeką*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań 2011.
5. Januchta-Szostak A., *Woda w miejskiej przestrzeni publicznej, modelowe formy zagospodarowania wód opadowych*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań 2011.
6. Kołata J., *Przestrzeń publiczna Poznania przyjazna seniorom*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań 2018.
7. Ministerstwo Sportu i Turystyki, *Ocena realizacji zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego (jst) w zakresie zaspokajania zbiorowych potrzeb wspólnoty odnoszących się do spraw kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych*, Grupa BST, Warszawa 2018.
8. Mokrzyński J., *Architektura wolnego czasu*, Wydawnictwo Arkady, Warszawa 1990.
9. Urząd Miasta Poznania, *Strategia rozwoju miasta Poznania do roku 2030*, Wydawnictwo Miejskie, Poznań 2010.
10. WHO. *Global recommendations on physical activity for health*, <http://apps.who.int/iris/handle/10665/44399> (dostęp: 8.01.2019).

STRESZCZENIE

Praca jest kontynuacją analizy jakości zagospodarowania przestrzeni publicznych w Poznaniu. Do badania wykorzystano autorską metodę ekspercką, która umożliwia porównanie zróżnicowanej próby badawczej. Poznań jest miastem rozwijającym się dynamicznie, a jego władze stawiają sobie za cel, między innymi poprawę jakości zagospodarowania przestrzennego, także w obszarze przestrzeni publicznych. Ze względu na brak jasnych informacji, co do kierunków, w jakich te zmiany mają zmierzać podjęto próbę oszacowania potencjału miasta ze względu na lokalizację i charakterystykę przestrzeni ogólnodostępnych, które mogą być wykorzystywane przez mieszkańców do spędzania czasu wolnego. Początkowy etap analiz poświęcono ocenie dostępności tych miejsc. W drugim etapie dokonano weryfikacji zachodzących zmian, porównując zagospodarowanie doliny rzeki Warty z analogicznymi przykładami czterech miast. Wyniki przeprowadzanych analiz nie pozostawiają wątpliwości co do nieefektywności wprowadzanych modyfikacji i niewątpliwej szkodliwości braku planów strategicznych dla kształtowania wartościowych przestrzeni publicznych w Poznaniu.

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna, tereny sportowo-rekreacyjne, tereny nadrzeczne

SUMMARY

GREEN PUBLIC SPACES IN POZNAN

The work is a continuation of the quality analysis of public space in Poznan. It was based on the original expert method, which makes it possible to compare the different research sample. Poznan is a dynamically developing city and its authorities set a goal, to improve the quality of spatial development, including in the area of public spaces. Due to the lack of clear information about the directions in which these changes are to be made, an attempt was made to estimate the city's potential due to the location and characteristics of public spaces that can be used by residents to spend their free time. The initial stage of analyzes was devoted to the assessment of the availability and integration of these places. In II stage, the changes taking place were verified, comparing the development of the Warta river with analogous examples of 4 cities. The results of the analyzes showed the ineffectiveness of the introduced changes and the undoubted harmfulness of the lack of strategic plans for shaping valuable public spaces in Poznan.

Keywords: public space, sports and recreation areas, riverside